

Marta Niewieczerał

Miasto wyobrażone. Warszawa w fantastyce dziecięcej i młodzieżowej

Streszczenie

Niniejsza praca doktorska ma na celu przedstawienie obrazu Warszawy w polskiej fantastyce dziecięcej i młodzieżowej. Omówione zostały wybrane utwory powstałe w różnym czasie, od narracji dawnych po dzieła najnowsze, aby na ich podstawie wskazać, jak na przestrzeni lat zmienia się wizerunek polskiej stolicy zaświadczony na kartach książek dla tej grupy odbiorczej. Rozprawa jest również próbą opisanie procesu przemian, które zachodzą w ukazywaniu wybranych warszawskich postaci fantastycznych, na stałe włączonych w stołeczne imaginarium. Rozważania dotyczą ponadto wybranych zabiegów renarracyjnych, które obecne są w omawianych w pracy dziełach literackich, oraz aspektów związanych z reprezentowaniem w tych utworach ważnych wydarzeń z dziejów stolicy.

Pierwszy rozdział pracy, o charakterze wprowadzającym, poświęcono zagadnieniom terminologicznym; na potrzeby dysertacji omówiono w nim następujące pojęcia i zagadnienia: fantastyka literacka (w tym dla dzieci i młodzieży), fantastyka miejska (*urban fantasy*), legenda, legendy warszawskie, legenda miejska, a także rozpatrzono formy twórczego przekształcania materiału wyjściowego. Omówienie podstawowych terminów i połączonych z nimi zagadnień teoretycznych pozwala z szerszej perspektywy spojrzeć na realizowany w dysertacji temat i doprecyzować wiele spornych kwestii dotyczących rozpatrywanych zagadnień.

Przedmiotem analizy w rozdziale drugim są najpopularniejsze opracowania legend warszawskich, stanowiące źródło inspiracji dla późniejszych, omawianych w kolejnych rozdziałach, literackich i filmowych przekształceń. Przedstawiono główne motywy i wątki, które dominują w poszczególnych legendach. Rozważania dotyczą przede wszystkim świata przedstawionego: miejsca akcji oraz głównych bohaterów – zarówno protagonistów, jak i antagonistów (w tym fantastycznych istot typowych dla stolicy). Za kanoniczne opowieści uznaję nie tyle konkretne realizacje tekstowe, ile obiegowe i popularne wątki: te o Złotej Kaczce, Bazyliszku, Syrence oraz Warsie i Sawie.

W rozdziale trzecim przedstawiono wybrane współczesne – XXI-wieczne – utwory fantastyki dziecięcej i młodzieżowej (oraz dzieła dawniejsze, o charakterze antycypacji) twórczo przekształcające wątki i postaci z tradycyjnych stołecznych podań. Omówione zostały strategie wykorzystania w takich dziełach

komponentów świata przedstawionego wywiedzionych z bogatego korpusu tekstów, jakim są legendy warszawskie, przekształcenia, którym te elementy podlegają, oraz podejście do utrwalonych w kulturze potworów i innych postaci pochodzących z tradycyjnych opowieści.

Rozważania prowadzone w czwartym rozdziale dotyczą konstruowania miejskiej przestrzeni Warszawy w literaturze fantastycznej dla dzieci i młodzieży. Na podstawie wybranych utworów omówiono zabiegi i strategie ufantastyczniające przestrzeń stolicy oraz wpływ zurbanizowanej przestrzeni na świat narracji. Rozpatrzono także relacje między rzeczywistością a fantazją widoczne na mapach – w książkach obrazkowych i na ilustracjach towarzyszących prozie, które są często pierwszym etapem analizowania przestrzeni przez hipotetycznego młodego odbiorcę.

Rozdział piąty poświęcony jest utworom, które osnute są wokół procesów historycznych i wydarzeń dziejowych istotnych dla Warszawy. Omówione zostały sposoby i strategie łączenia motywów i wątków fantastycznych z historycznymi realiami w utworach dla dzieci i młodzieży.

Utwory poddane w rozprawie analizie wspólnie składają się na fantastyczne warszawskie uniwersum, zaludnione zarówno przez legendarne, jak i historyczne postaci funkcjonujące na równych prawach. Poświęcone Warszawie utwory fantastyczne dokumentują istnienie poszczególnych motywów i ukazują zmiany, jakie na przestrzeni dziesięcioleci, a nawet wieków nastąpiły w ich postrzeganiu. Prowadzone rozważania pokazują, że na obraz Warszawy realnej i Warszawy literackiej składają się nie tylko zabudowa architektoniczna, lecz także społeczność, wszelkie wizje artystyczne, legendy i baśnie budujące niematerialną warstwę miasta.

Marta Mewieczerna